

**Maktabgacha tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarini savodxonlikka
o‘rgatish talablari mazmuni**

Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti Maktabgacha va boshlang‘ich
yo‘nalaishlarda masofaviy ta‘lim kafedrası stajyor o‘qituvchisi

Eshbekova G.

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga yozishni o‘rgatish vazifasini amalga oshirishda metod va usullardan foydalanish xususida fikrlar berilgan. Bolalarga yozishga o‘rgatishda tarbiyachi pedagoglarning vazifalari hamda yozishga o‘rgatishda qoidalarga amal qilish masalalari, savodxonlikka o‘rgatish talablari mazmuni yoritilgan.

Kalit so‘zlar; Maktabgacha ta‘lim., o‘yin, yozish ko‘nikmasi, metod, bola, usullar, qo‘l matorikasi, savodxonlik

Jamiyatimizda maktabgacha ta‘lim sohasi ijtimoiylashtirish va shaxsni shakllantirishning asosiy maqsadlariga erishishdan tashqari maktabgacha ta‘lim tashkiloti bolalarni har tomonlama rivojlangan holda maktabga tayyorlash vazifasini bajaradi. Bolalar maktabgacha ta‘lim tashkilotidan chiqishda bola maktab etukligining zarur darajasiga yetishi kerak. O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo‘yiladigan Davlat talablari va “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturida ko‘zda tutilgan maqsadlarga muvofiq ravishda bolalarda yozish ko‘nikmalarini shakllantirish maktabga tayyorlashning muhim sharti hisoblanadi. Hozirgi kunda maktabgacha ta‘lim tashkilotining tarbiyachilari bolalarni erkin qo‘ygan holda rivojlantiruvchi markazlarida o‘yin mashg‘ulotlari orqali yangi ma‘lumotlarni o‘rgatmoqda. Aynan savodga tayyorgarlik mashg‘ulotlaridan oldin kichik guruhlarda yozishga oldindan tayyorlash uchun qo‘l mushaklari mashqlari va turli o‘yinlar o‘tqiziladi. O‘qish va yozish ko‘plab jarayonlarni o‘z ichiga olgan juda murakkab faoliyatdir. Shu jumladan: kognitiv, fikrlash, til, xotira, diqqat, vizual ishlov berish (yo‘l miya grafik belgilarni - harflarni), fonologik ishlov berishni (tovush va o‘rtasidagi assotsiatsiyani) idrok etadi xat), balki barcha yuqori kognitiv jarayonlar, aniqrog‘i, rejalashtirish, tashkil etish, monitoring, va o‘z-o‘zini nazorat qilish - miyaning ijro etuvchi funktsiyalari. Shuning uchun, agar bolaning har qanday kognitiv

faoliyatda qiyinchiliklar mavjud bo'lsa yuqorida aytib o'tilgan jarayonlar, o'qish va yozish uning uchun qiyinchilikka aylanishi mumkin.

Maktabgacha tayyorlov yoshidagi bolalar quyidagilarni bilishi kerak:

- unli va undosh tovushlarni farqlay oladi;
  - so'zda berilgan tovushni aniqlash ;
  - tovushning so'zdagi o'rnini aniqlash (bosh, o'rta, yakuniy);
  - so'zda berilgan tovushning qo'shnilarini aniqlash;
  - tovush/harf tushunchalarini farqlay oladi;
  - berilgan tovushli so'zlarni topish
  - berilgan tovush yoki bo'g'in bilan so'z yasash
- so'zdagi tovushlarning ketma-ketligini o'rnatish, tegishli tartibda - bitta birin-ketin, chapdan o'ngga;
- so'zlarni bo'g'inlarga to'g'ri ajrata olish;
  - berilgan so'z bilan gaplar tuzish;
  - gapni so'zlarga, so'zlarni bo'g'inlarga, bo'g'inlarni unli tovushlarga va undosh tovushlar;
  - tovushlardan – bo'g'in, bo'g'indan – so'z, so'zdan – gaplar yasash;
  - keyingi tovushga yo'naltirish qobiliyatini shakllantirish (katta ahamiyatga ega o'qish ko'nikmalarini shakllantirish).

Pedagogning vazifasi metodlar, tartiblar, usullarni puxta tanlashdan iborat hisoblanadi. Ish, mos didaktik o'yinlar, shunda bolalar maktabgacha ta'limning oxiriga kelib ega bo'lishadi. O'qish va yozish jarayoni uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar. O'qish va yozish ko'plab jarayonlarni o'z ichiga olgan juda murakkab faoliyatdir kognitiv, shu jumladan: fikrlash, til, xotira, diqqat, vizual ishlov berish (yo'l miya grafik belgilarni - harflarni), fonologik ¹ishlov berishni (tovush va o'rtasidagi assotsiatsiyani) idrok etadi xat), balki barcha yuqori kognitiv jarayonlar, aniqrog'i, rejalashtirish, tashkil etish, monitoring, inhibitsiyon va o'z-o'zini nazorat qilish - miyaning ijro etuvchi funksiyalari. Shuning uchun, agar bolaning har qandayida kognitiv ²faoliyatda qiyinchiliklar mavjud bo'lsa yuqorida aytib o'tilgan jarayonlar,

---

¹ *Tovushlarning funksional jihati.* Yuqorida nutq tovushlarining to'rtinchi jihatini fonologik aspekt, deb atagan edik. Fonologiyada tovushlarning funksional jihatlari o'rganilishi ham ta'kidlangan edi

² A trof-muhit haqidagi bilimlarni oshirish. Bolalarni vaqtni oqilona taqsimlashga, harakatlar rejasini tuzishga, xulosa chiqarishga o'rgatish. Bolalarni tajribalar uchun asboblardan qanday foydalanishni o'rgatish. Jarayonni to'g'ri og'zaki sharhlash, shu bilan nutq madaniyatini rivojlantirish

o‘qish va yozish uning uchun qiyinchilikka aylanishi mumkin. bilan bolalar til va aloqa buzilishlari bu qiyinchiliklarga to‘g‘ri keladi. Davlat talablarining Nutq muloqot va o‘qish yozish malakalari sohasida maktabgacha a yoshdagi bolalarning o‘qish va yozish ko‘nikmasini shakllantirishga qo‘yilgan indkatorlar va kutilayotgan natijalar berilgan. Ushbu kichik sohalarning maqsad va vazifalarini amalga oshirish uchun tayyorlov guruhlarida o‘quv yili davomida jami 72ta mashg‘ulot rejalashtirilgan, shundan 36 tasi bolalarning og‘zaki nutqini o‘stirish, 36 ta mashg‘ulot savodxonlikka o‘rgatishga mo‘ljallangan bo‘lib, ularning davomiyligi 25-30 daqiqani tashkil etadi. Mashg‘ulotlar davomida harflar tovushlar birgalikda o‘rgatilib bosma yozuv orqali tanitib boriladi, avvalo harfni tanitishda didaktik o‘yinlardan foydalanish lozim bo‘ladi. Harflarni havoda qumda doskada asfaltda va sanoq cho‘plardan foydalanib o‘rgatish bolada qiziqish hosil qilib, uni zerikishdan yoki bir xillikdan asrashi maqsad qilinadi.

Aynan maktabgacha ta‘lim tashkilotida savodxonlikka o‘rgatish metodikasida yozish ko‘nikmalarini shakllantirishdan boshlanadi. Umuman har qanday yozish bilan bog‘liq harakatlar, har bir mashg‘ulotning boshida bolalarga keyingi elementni bajarishda barmoqlar va qo‘llar qanday harakatlanishi kerakligini ko‘rsatish kerak. Keyin bu harakat mashq qilinadi, havoda taqlid qilinadi. Bolani maktabga tayyorlashda, uning yozish ko‘nikmalarini muvaffaqiyatli egallashi uchun, qo‘llarining nozik motorli ko‘nikmalari etarli darajada rivojlangan bo‘lishi kerak. Yozishga o‘rgatish davomida tarbiyalanuvchining qo‘li stolda yotishi kerak, shunda o‘ng tirsagi qo‘llar stol chetidan bir oz tashqariga chiqib o‘ng qo‘l chiziq bo‘ylab erkin harakat qildi, chap qo‘l esa stol ustida yotib, ish varag‘ini pastdan ushlab turdi. Chap qo‘l hech qanday holatda tizzada yotmasligi kerak - bu bolaning elkasining ko‘tarilishiga olib keladi qo‘llar, bu postural buzilishlarning paydo bo‘lishiga yordam beradi. O‘ng qo‘l qo‘llar kaftning katta qismi stol yuzasiga qaragan bo‘lishi kerak, bir oz egilgan kichik barmoqning tirnoq falanksi va kaftning pastki qismi tayanch nuqtasi bo‘lib xizmat qiladi. Chizish paytida bolani qalamni qanday ushlab turishiga e‘tibor berish muhim hisoblanadi. Qo‘lning to‘g‘ri pozitsiyasi.³ Qalam o‘rta va bosh barmoqlar tomonidan ushlab turiladi va ko‘rsatkich

---

³Yozishga o‘rganishda qo‘lning to‘g‘ri harakati. Qoidaga ko‘ra, bolalar standart kompyuter sichqonchasidan foydalanishda muammolarga duch kelmaydilar, ular faqat chap tomonga qo‘yishadi. Biroq, agar xohlasangiz, tugmalar konfiguratsiyasini qayta tartibga solish orqali sichqoncha parametrlaridagi sozlamalarni o‘zgartirishingiz mumkin.

barmog'i qalamni yuqoridan qoplaydi. Kichkina barmoq qog'ozga bosiladi, kaft stolga buriladi. Agar bola qalamni noto'g'ri ushlab turganini kuzatsangiz, buni to'g'irlash kerak. Aks holda, maktabda u juda sekin yozadi. Siz bolani qalamni to'g'ri ushlab turishga o'rgatishning besh xil usulini topasiz. Bola qalamni qanday qilib to'g'ri ushlab turishni aniq tushunishi uchun uning orqasida turish, qalamni qo'lga to'g'ri qo'yish, qo'lini qo'lingizga olib, birgalikda yozish tavsiya etiladi. Yozishni o'zlashtirish uzoq va mashaqqatli jarayondir. Besh-olti-etti yoshli bolalarning katta qismi yozishni o'rganishda qiynaladi. Olimlarning ta'kidlashicha, yozishga tayyor bo'lmaslik, harakatni muvofiqlashtirish, vizual idrok etish, irodaviy intilishlarning zaifligi maktabda bolaning salbiy - tarang, tashvishli holatini rivojlanishiga olib keladi. Bolalarni yozish yoki chizishda to'g'ri o'tirishga, qalamni to'g'ri ushlab turishga o'rgatish u maktabga borishdan oldin boshlanishi kerak. Chunki uni qayta o'rgatish juda qiyin bo'ladi, ayniqsa uning uchun juda og'ir davrda, u uchun juda ko'p yangi va mashaqqatli faoliyat bilan shug'ullanishi kerak bo'ladi – yozish, bu juda qiyin bo'ladi. Yozishning gigienik qoidalari quyidagi ko'nikma va malakalari;

-yozayotganda to'g'ri o'tirishni

-qalamni to'g'ri ushlashni,

-yozishda barmoqlar, qo'l, bilak, elka harakatlarini to'g'ri muvofiqlashtirish .

Ushbu qoidalarga rioya qilish sizga to'g'ri yozish texnikasini shakllantirish, uni yanada qulay, oson, chiroyli va tez qilish imkonini beradi. Bolaga pedagog tarbiyachi ko'rsatishi va ularning bajarilishini nazorat qilishi kerak. O'yin vositasida bolaning shaxsi shakllanadi, unda kelgusida o'quv va mehnat faoliyatini tashkil etish va insonlar bilan munosabatga kirishishga oid ruhiy xususiyatlar shakllanadi. o'yinda o'quvchilarning o'zlashtirishini hisobga olgan ta'limiy vazifalarning bo'lishi muhimdir.

Research Science and
Innovation House

Aa

Rasmlarni nomlang.

**Ikkita tayoqcha,
O`rtasida belbog`cha.**

**Tez aytish
Ayiq asal yaladi,
Asalari taladi.**

Topishmoq

**Osti sariq, usti sariq.
Shirin, totli, ichi tariq.**

**Kichkinagina dekcha
Ichi to`la mixcha.**

Quyidagi namuna asosida savodga tayyorlash mashg`ulotlari tashkil etiladi. Bir harfni yozdirishdan avval uni tovush sifatidagi o`rnini, talaffuzini o`rgatish amalga oshiriladi. Savodga tayyorlash mashg`ulotlarida yozish ko`nikmasini shakllantirish bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Xususan avvalo sh`er, topishmoq, tez aytish, keyin shu harf bilan boshlanadigan narsa buyumlar yoki ularning rasmlari orqali ko`rsatilib bilimlari mustahkamlanib boriladi.

Yozishga o`rgatishga asoslangan mashg`ulotlarda quyidagi metodlardan foydalaniladi: muzyorar mashqi “Erkalatib ayt”, analiz-sintez, suhbat, amaliy ish, ta`limiy o`yinlar: “Harflarni qo`shib o`qiyimiz”, “Zanjir”, “Bo`g`inlardan so`z tuzing

Xulosa qilib shuni aytishimiz joizki maktabgacha yoshdagi bolalarga savodxonlikka o`rgatish mashg`ulotlari davomida turli qiziqarli didaktik o`yinlardan foydalanib, ularni zeriktirmasdan turli shakl va usullarni qo`llagan holda tashkil etish samarali hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Bondarenko A.K. Bolalar bog'chasida didaktik o'yinlar: bolalar bog'chasi o'qituvchisi uchun qo'llanma. - M: Ma'rifat, 1985. - 176s., kasal. - (B-ka "Qishloqdagi bolalar bog'i").
2. Venger L.A., Muxina V.S. Psixologiya: Pedagogika maktablari talabalari uchun 2002-sonli «Maktabgacha ta'lim» va 2010-sonli «Maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim» ixtisosligi bo'yicha o'quv qo'llanma. -M.: Ma'rifat, 1989. - 336-yillar.
3. Voloshkina M.I. Bolani maktabga tayyorlashda didaktik o'yin: Darslik. Ed. V. G.Goretskiy.Moskva-Belgorod.1995.152b.
4. Amonoshvili Sh.Ya. Shaxsni yaratgan - M.:, 1982 yil.
5. Afonkina Yu.Maxsus kurs - pedagogik o'yinning psixologik-pedagogik muammolari. - Maktabgacha ta'lim No 9, 1998. - 91-b
- 6.Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari
- 7.Takomillashtirilgan ' Ilk qadam' o'quv dasturi
- 8.Majburiy bepul maktabga bir yillik tayyorlov guruhi uchun 'Ilm yo'li' o'quv dasturi
- 9 Entwisle, D. R. va Alexander K. L. (1993). Maktabga kirish: boshlang'ich maktabga o'tish
10. Uyda savodxonlik faoliyati va belgilari bolalarning rivojlanayotgan savodxonligi, 1993 va 1999. (NCES 2000-026). V.

**Research Science and
Innovation House**